

К. А. Скорік,

аспірант,

ORCID 0000-0001-7894-5491,

e-mail: ks.skorik@gmail.com,

*ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»*

СУЧАСНІ ТЕОРІЇ ТА КОНЦЕПЦІЇ ПРОМИСЛОВОЇ ПОЛІТИКИ В ЗАХІДНІЙ НАУКОВІЙ ЛІТЕРАТУРІ

Постановка проблеми. Дискусія сьогодні серед науковців, урядовців та представників громадськості й бізнесу для визначення мети, цілей та методів реалізації промислової політики характеризується варіативністю поглядів, наявні різні концепції та теоретичні погляди, що потребують аналізу. Оновлений інтерес до теми дослідження промислової політики можна відмітити з початку 2000-х років, що характеризується зміною теоретичних та концептуальних засад і великою кількістю наукових праць, які потребують систематизації, аналізу та вивчення.

Метою даного дослідження є систематизація основних теорій та концепцій промислової політики наявних у сучасній європейській та американській науковій літературі.

Виклад основного матеріалу.

1. Науковці які досліджували питання промислової політики

Серед іноземних дослідників питаннями промислової політики та шляхами, якими вона може бути здійснена, займалися Аліса Амсен (1989), Ха Джун Чанг (1994), Рікардо Хаусман (2003), Санджая Лалл (2006), Дені Родрік (2008), Маріо Сімолі (2009), Роберт Вайд (2012), Брюс Грінвальд і Джо-сеф Стигліц (2013, 2016). Дослідження країн, що розвиваються, також проводили Ха Джун Чанг (1986, 1994, 2010), Джосеф Стигліц (2009), а також Лінь Іфу (2013). Досліджувала досвід США та Європи Маріана Мацукато (2010, 2013), яка підкреслила необхідність широкої ролі «трансформаційних» дій громадськості в інноваціях та промислових змінах. Щодо Європи, оцінки та аргументи також були запропоновані Бенджаміном Коріатом (2004), Патріціо Біанчі, Сандрін Лаборі (2006, 2011), науковцями Віденського інституту міжнародної економіки (2013), Карлом Аїгінгером (2014), Адамом Амброзі-яком (2017).

Більшість теоретичних розробок промислової політики в країнах Заходу спрямовані на обґрунту-

вання політики подоланням невдач ринкового регулювання. Також внески та пропозиції зробили, що спираються на: (1) еволюційну економіку – Джованні Дозі (1988), Річард Нельсон та Сідні Вінтер (1982), Кеун Лі (2016); (2) на класичну економіку розвитку та структуралістську школу – Альберт Хіршман (1958), Джастін Лін (2009), Антоніо Андроні та Роберто Сказієрі (2014), Антоніо Андроні та Ха Джун Чанг (1994, 2016); (3) аналіз промислових кластерів та політики – Патріціо Біанчі та Нікола Белліні (1991), Антоніо Андроні (2016) ставлять під сумнів парадигму проблеми невдачі ринкового регулювання [1, с. 1].

Серед українських дослідників питаннями промислової політики, її значенню для розбудови економіки та аналізу ситуації в Україні приділяли увагу такі науковці: О.І. Амоша, В.П. Вишневський, В.М. Геєць, В.П. Горбулін, Л.О. Збаразська, Ю.В. Кіндзерський, О.М. Кондрашов, А.Є. Никифоров, М.М. Якубовський та інші.

2. Визначення термінів політики та ефективності політики в українській науці

Українські дослідники Олександр Кілієвич та Валерій Тертичка¹ зазначають, що в науковій термінології визначення терміна «політика», яке відповідає двом поняттям (policy та politics). *Політика (politics) – це «сфера взаємовідносин різних соціальних груп та індивідів з приводу використання своїх суспільно значущих інтересів і потреб». Політика (policy) взагалі – це план, курс дій або «напрямок дій, прийнятний і дотримуваний владою, керівником, політичною партією тощо». Саме в такому розумінні вживається слово «політика», коли кажуть про державну політику та про її напрямки (зовнішня, внутрішня, економічна, соціальна).*

Леслі Пал² визначає «державну політику – напрям дій або утримання від неї, обрані державними органами для розв'язання певної проблеми або сукупності взаємопов'язаних проблем»³. У даному контексті не заперечується, що до критичного ана-

¹ Український Інститут аналізу політики та стратегій. Кафедра економічної політики української академії державного управління при Президенті України.

² Пал Леслі А. Аналіз державної політики / пер.з англ. І. Дзюб. Київ : Основи, 1999. 422 с.

³ У даному визначенні «державна політика» є ближчою до поняття «public policy» і не відповідає сфері вживання англійського варіанту «state policy». Компрімісним варіантом між державною та публічною політикою може бути варіант – суспільна політика, що підкреслює, що політика проводиться в суспільстві і для суспільства.

лізу має долучитись і недержавний сектор. Моделі розробки та вироблення політики вивчали Грегори М. Скотт, Розенфельд, А. Раймонд, Леслі Пал, М. Говлет, М. Рамеш.

Критеріями оцінки політики є ефективність і результативність. Щодо ефективності, то можна знайти два різні терміни «effectiveness» та «efficiency». *Перше поняття «effectiveness» – це міра досягнення проголошених цілей політики, яка показує, наскільки результати наблизились до задекларованої мети. Друге поняття (efficiency) – це співвідношення між затратами на проведення політики й досягнутими результатами, яке може вимірюватись як у натуральних показниках (продуктивність праці), так і у вартісних – якщо можливо дати грошову оцінку всім затратам і результатам.*

В українських варіантах в рамках однієї книги, можна зустріти суміжні трактовки (ефективність, дієвість, продуктивність, результативність, успішність). Загалом більшість дослідників використовують термін українською мовою «ефективність» з другим визначенням (efficiency), а за терміном «результативність» закріплюють перше поняття (effectiveness). Розрізнення цих понять є важливим (чого не має в українській урядовій практиці), оскільки політика може бути результативною (результат досягнуто) і водночас неефективною (якщо виявиться що результат досягнуто занадто високою ціною)¹ [2, с. 3-9].

3. Оновлений інтерес до промислової політики в наш час

Використовуючи дослідження Кена Уорвіка можна виділити основні причини важливості серед

країн світу промислової політики: 1) відповідь багатьох країн на негативні економічні та фінансові показники, пошук шляхів зростання після кризи; 2) сумніви щодо неоліберальських підходів ринкового саморегулювання та спроможності подолати структурні диспропорції; 3) довготривале використання запозичених коштів для подолання стагнаційних явищ в секторах економіки; 4) виявлення структурних дисбалансів економіки, що потрібно виправити; 5) реагування на успішну політику швидкого зростання економік азійських країн та Китаю [2, с. 10].

4. Визначення промислової політики серед західних науковців

У передмові до відомої в ЄС книги про промислову політику Bianchi та Labory в 2006 році зазначали: «значення терміна «промислова політика» з часом змінилося. До 1980-х років цей термін означав пряме втручання держави в економіку, безпосередній контроль уряду великої частини виробничого апарату та публічні заходи, спрямовані на обмеження ринку та формування продуктивної організації. Сьогодні термін «промислова політика», навпаки, вказує на різні політики, що реалізуються різними інституціональними суб'єктами з метою стимулювання створення фірм, сприяння агломерації, інноваційному та конкурентному розвитку у контексті відкритої економіки» [4, с. 211].

Карл Аїгінгер (2007) та Кен Уорвік (2013), прослідкувавши визначення промислової політики за останні 30 років, подають хронологію представлену в табл. 1 [3, с. 15].

Таблиця 1

Еволюція визначення промислової політики в працях західних авторів

<p>«Промислова політика стосується сприяння промислового зростанню та ефективності» (OECD, 1975).</p> <p>«Промислова політика може бути визначена як урядовий захід або комплекс заходів, спрямованих на заохочення чи запобігання структурним змінам» (Curzon-Price, 1981).</p> <p>«... термін "промислова політика" вказує на відносини між бізнесом і владою на мікроекономічному рівні ...» (Wachter and Wachter, 1981).</p> <p>«... все, що корисно для поліпшення зростання та конкурентоспроможності» (Adams and Klein, 1983).</p> <p>«Промислова політика ... означає державну політику, спрямовану або мотивовану проблемами певних секторів» (Tyson and Zysman, 1983).</p> <p>«Промислова політика означає ініціювання та координацію урядових ініціатив, спрямованих на підвищення продуктивності та конкурентоспроможності всієї економіки та окремих галузей у ній» (Johnson, 1984).</p> <p>«Промислова політика відноситься до політик, які мають на меті певним чином впливати на галузі виробництва чи сферу послуг» (Graham, 1986).</p> <p>«... широкомасштабний, анти-кризовий набір ініціатив, покликаних покращити продуктивність ринку в різні періоди, інколи взаємно суперечливими способами» (Geroski, 1989).</p> <p>«Промислова політика – це спроба уряду стимулювати перерозподіл ресурсів до окремих галузей, які з точки зору уряду важливі для майбутнього економічного зростання» (Krugman and Obstfeld, 1991).</p> <p>Промислова політика – це політика «спрямована на конкретні галузі (і фірми як їх складові) для досягнення результатів та очікується державою, що вони будуть ефективні для економіки в цілому» (Chang, 1994).</p> <p>Промислову політику «можна визначити як будь-яку політику, що впливає на розподіл ресурсів промисловості та охоплює макроекономічну політику та більш традиційні сфери мікроекономічної політики» (Sharp, 1998).</p>

¹ Аналіз державної політики. Збірник додаткових матеріалів до курсу «Основи аналізу державної політики» за Програмою парламентського стажування «Помічник

Голови Комітету Верховної Ради України» / Укл. О.І. Кілієвич, В.В. Тертичка. Київ, 2009. 98 с.

<p>Промислова політика – це «будь-яка форма втручання держави, яка впливає на промисловість як на окрему частину економіки» (Foreman- Peck and Frederico, 1999).</p> <p>Вузьке визначення: «обмежити увагу до політик, спрямованих на конкретні фірми та галузі». Широке визначення: «будь-яка політика, яка формує або впливає на конкурентоспроможність фірм та галузей країни» (Beath, 2002).</p> <p>«... реструктуризаційна політика на користь більш динамічної діяльності в цілому, незалежно від того, розташовані вони в межах промисловості або виробництва» (Rodrik, 2004).</p> <p>Промислова політика – це «діяльність, яка створює сприятливе середовище для європейського бізнесу в цілому, зокрема у виробничому секторі та його галузях» (Aiginger and Sieber, 2005).</p> <p>«Промислова політика означає комплекс заходів уряду, спрямованих на підвищення продуктивності країни до бажаної мети» (Pitelis, 2006)</p>

Поширеними для багатьох використаних визначень є намір змінити структуру економіки. Як можна побачити з табл. 1, деякі визначення є більш загальними [3, с. 15]. Визначення запропоноване Шарпом (2001), промислова політика – це політика, що включає широкий набір сфер політичного регулювання (конкурентної, торгової, наукової, приватизаційної, регуляційної, державних закупівель), які лежать на перетині з науково-технологічною політикою. Таким чином, промислова політика не існує ізольовано, а інтегрована з багатьма іншими політиками [5, с.10]. В.П. Вишневський (академік НАН України), аналізуючи теоретичні праці, робить висновок, що в питанні визначення промислової політики та її цілей (що залежить від економічної школи) спостерігається невизначеність. До важливіших цілей можна віднести: структурну трансформацію економіки, стимулювання створення фірм та

інноваційного процесу, забезпечення конкурентоспроможності підвищення короткострокової зайнятості, збільшення обсягів виробництва, покращення розподілення доходів, підвищення технологічної потужності тощо [6, с. 9].

5. Еволюція концепцій промислової політики в науковій літературі

Період після другої світової війни визначився розвитком нових теорій в сфері промислової політики. Кен Уорвік характеризує фазу розвитку післявоєнного мислення про промислову політику як традиційну теорію щодо промисловості, а потім ближче до ринково-регулюючої, що далі перетворюється в неокласичну теорію. Потім це розширюється, визнаючи роль держави та влади у створенні систем, будівництві інституцій та сприянні координації. В світовій практиці різні автори залежно від умов пропонували відмінні способи регулювання промисловості [3, с. 18].

Таблиця 2

Еволюція теорії та практики промислової політики

Період	Основні ідеї	Представники
1940-ві – до кінця 1960-х	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Індустріалізація необхідна для розвитку. ▪ Невдачі ринкового саморегулювання перешкоджатимуть цьому автоматично. ▪ Промислова політика необхідна, переважно як захист нових секторів, координація державної власності 	Rosenstein-Rodan (1943) Hirschman (1958) Prebisch (1959) Myrdal (1957)
1970-ті до 1990-х	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Практичні перешкоди для промислової політики вважаються значними. ▪ Помилка уряду є гіршою, ніж ринкова невдача. ▪ Лібералізація торгівлі (експорт), приватизація та залучення ПІІ разом з макроекономічною стабільністю і мінімальне державне втручання є основними вимогами до зростання та індустріалізації. ▪ Епоха вашингтонського консенсусу, особливо після боргової кризи початку 1980-х років, розповсюдженість програм структурної перебудови 	Baldwin (1969) Krueger (1974;1990) Pack (1993; 2000)
2000-ті до сьогодні	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Збої в ринкових та державних механізмах регулювання присутні. ▪ У промисловій політиці важливим є "як", а не "чому". ▪ Інституційний механізм має важливе значення, але існує складність його розробки. ▪ Важлива гнучкість в практиці промислової політики. ▪ Відмінності існують щодо того, наскільки необхідно мати порівняльну перевагу ▪ Не суперечив, а не принцип ▪ Інновація та технологічне вдосконалення повинні бути головною метою промислової політики. ▪ Сприяння національній інноваційній системі має стати важливою метою промислової політики 	Amsden (1989) Dosi (2009) Rodrik (2004; 2007) Chang (2002; 2003; 2009) Lall (2004) Lin (2009) Nelson (1993) Robinson (2009).

Два полюси підходів до промислової політики – ліберальних (неоліберальних) і кейнсіанських (структуралістів). Кейнсіанський структуралістський погляд заснований на вірі у спроможність урядів здійснювати ефективні втручання, поліпшити владні спроможності у сфері промислової політики. Ліберальне вчення було майже скрізь відхилено відразу після II світової війни. Держави по всьому світу провадили економічну політику і здійснювали активну й селективну промислову політику, держава часто ставала виробником для реконструкції промислової системи та економіки. А вже з кінця 1970-х і 1980-х років інтервенціонізм стали критикувати через неефективність та промислові лоббі [7, с. 302].

У наш час дослідники Коен та Валіла (2006) виділи такі підходи до промислової політики: (а) неокласичний підхід, де серед дослідників розглядаються проблеми ринкового регулювання; (б) структурний підхід, де обговорюються умови глобальної конкурентоспроможності; (в) прагматичний підхід, де розглядаються практичні умови, щоб державні та приватні суб'єкти могли більш ефективно вирішувати поточні економічні труднощі; (г) поліпшення справедливості (наприклад, підтримка відсталих секторів або міст на основі соціального або регіонального розподілу доходів, а не економічної ефективності).

Інші дослідники – Глукой та Пайтс (2011) – пишуть про два підходи промислової політики: (а) неокласичний підхід, що базується на ринковому регулюванні (або ефективному розподілі дефіцитних ресурсів); (б) системний підхід – створення ресурсів як загальнодержавної цінності, головним чином за рахунок сприяння інноваціям.

Усі вищеперераховані підходи в зарубіжній літературі згрупував Кен Уорвік таким чином:

▪ *Невтручання (laissez-faire)*

Політика, сформована в 1980-х і 1990-х роках, відома як вашингтонський консенсус була близькою до laissez-faire. Відповідно до цього погляду, немає потреби в «активній» промисловій політиці, роль уряду полягає у забезпеченні кращого середовища для бізнесу та макроекономічної й фінансової стабільності, хоча вона рідко зустрічалась у чистій формі.

▪ *Традиційний, надання державної допомоги / перерозподіл власності.*

Політика стимулювання певних секторів економіки через виробничі субсидії або інші форми державної допомоги, або через націоналізацію, заохочення злиття або пільгових закупівель.

▪ *Неокласичний підхід, корегування помилок ринкового регулювання, заснована на податках / субсидіях.*

Така політика може бути горизонтальною за дією. Виділяють також три найрозповсюджені типи ринкових «невдач», які потребують корегування: проблеми підтримки, фінансування та становлення нових секторів та галузей; агломераційна економіка

(*agglomeration economies*); підтримка окремих секторів стратегічною торговою політикою (*supporting specific industries via strategic trade policy*).

▪ *Нове зростання, засноване на технологічних можливостях.*

У цьому підході основна різниця з неокласичним в тому, що увага приділяється ролі інвестицій в НДДКР, технології, освіту та навчання, пов'язане з накопиченням знань.

▪ *Інституціоналістський, нео-шумпетеріанський, еволюціоністський, системний.*

Цей підхід включає в себе елементи шумпетеріанства, еволюціоністів та інституціоналістичного мислення. Роль промислової політики, пов'язана з інноваційною політикою, полягає у створенні та розвитку інститутів та розробки стратегій [3, с.20-22].

Зважаючи на велику невизначеність в багатьох питаннях дослідження теорії промислової політики В.П. Вишневецький робить висновок: 1) важкість визначення предмету дослідження та визначення меж промислової політики; 2) відсутність однозначності, що варто розуміти під промисловістю як об'єктом політики; 3) важкість визначення дій, які відносяться до змісту промислової політики; 4) та цілей, що ставить перед собою промислова політика, тобто який результат потрібно досягти [8, с. 153].

6. Способи проведення промислової політики – горизонтальна та вертикальна політика

Найбільш відома класифікація промислової політики стосується розрізнення між галузевою (vertical / strong) та загальною (horizontal / weak). Адам Амброзіак (2017) визначає три типи промислової політики, спрямованої на підвищення економічної ефективності: (а) горизонтальна (зміна розподілу ресурсів деяких видів промисловості, шляхом регулювання різними способами); (б) вертикальна – стратегічна промислова політика (дії, спрямовані на розвиток окремих галузей промисловості, стратегічно сприятливі умови на міжнародних ринках); (в) структурні зміни (дії, спрямовані на полегшення адаптації до структурних змін в економіці, змінах в технології) [5, с. 11].

На початку 1980-х років Ліндбек (1981) запропонував два визначення в західній літературі: (а) вибіркова промислова політика, яка базується на припущенні, щонайбільш перспективною стратегією є спроба вдосконалити державну інфраструктуру для фірм (комунікації, освіта, науково-технічний розвиток) та (б) загальна промислова політика, що охоплює заходи з підтримки ринкової системи [5, с. 10-15].

Найпростіша відмінність між **галузевою (вертикальною/ секторіальною) політикою** та **«горизонтальною»** полягає в тому, що секторіальна політика спрямована на ефективність окремих економічних секторів, тоді як «горизонтальна» політика спрямована на реалізацію економічних цілей, які

впливають на всі сектори. Говард Пак (2006) зазначив, що вертикальна (структурна / галузева) політика, яка перерозподіляє ресурси між секторами, галузями та фірмами, є основою класичної промислової політики [5, с. 12-13].

Майкл Ландесманн робить висновок, що кордон не може бути легко сформований стосовно обговорення чіткої межі горизонтальних та вертикальних політик. Критики вертикальної політики кажуть, що така політика прямо виявляє дискримінацію на користь окремих фірм чи секторів [9, с. 136]. Варто зазначити, що Європейська Комісія віддає перевагу горизонтальній промисловій політиці, роблячи акцент, що державне втручання необхідне коли існують суттєві провали ринку [10, с. 190].

Окрім галузевого та горизонтального підходів до промислової політики, ми можемо використати інші підходи. Інша класифікація промислової політики була представлена Міллером (1984), який ви-

різняв два підходи: централізований та децентралізований. Інша класифікація була запропонована Наманом, який розрізняв її як конструктивну та еволюційну. Шнайдер (2015) розрізняв пасивний та активний підходи. За словами, пасивна промислова політика стосується дії уряду щодо зниження витрат на ведення бізнесу, як зазначається, активна політика майже завжди супроводжується пасивною політикою [5, с. 15-17].

7. Інструменти що використовуються для реалізації промислової політики

Інструменти, що використовуються у промисловій політиці, включають пряму та непрямую підтримку конкретних фірм та галузей. Характеристики інструментів, що використовуються для промислової політики, дуже варіюються, починаючи від дуже вузьких, та до дуже широких. На основі звіту до ООН Wim Naudé можна виділити сім областей регулювання промислової політики з відповідними інструментами [11, с. 8].

Таблиця 3

Сфери застосування та інструменти промислової політики

Сфери	Інструменти
Економічне стимулювання – права інтелектуальної власності	– регулювання цін; валютна політика (наприклад, недооцінка); монетарна (процентна ставка) політика; антициклічна фіскальна політика; податкові пільги
Науково-технічні інновації – наукова політика	– високотехнологічні проекти; фінансування університетських досліджень; створення дослідницьких центрів; субсидії на НДДКР та / або податкові пільги
Навчання та вдосконалення технологічних можливостей	– політика в галузі освіти та навчання; форсайт-вправи (для визначення пріоритетів національних досліджень); субсидії на трудову підготовку та / або податкові пільги; програми формування навичок; міжнародна науково-дослідна співпраця; стимули для прямих іноземних інвестицій
Підтримка обраних галузей – введення імпорتنих тарифів та / або квот	– виділення експортних субсидій / кредитів / підтримки; встановлення спеціальних економічних зон; використання державних підприємств / приватизація; створення комунальних послуг (наприклад, електрика); пряме фінансування / субсидії; надання державних гарантій; пряма політика державних закупівель
Механізми відбору – регулювання доступу для компаній на ринок	– антимонопольна та конкурентна політика; підтримка національних торгових компаній; преференційний доступ до фінансування; довгостроковий фінансовий розвиток
Розповсюдження інформації – механізми колективної дії	– просування стандартів якості; використання консультативних форумів; заохочення твердої співпраці / тісних зв'язків; маркетинг експортних галузей; розповсюдження успішного досвіду
Підвищення продуктивності фірм та підприємств	– забезпечення або субсидування тренінгів з управління; моніторинг та допомога фірми (малому та середньому бізнесу); інфраструктура, фінансування та управління для інкубаторів та формування кластерів; сприяння державно-приватним партнерствам; маркетинг та вдосконалення місцеположення; модернізація економічної інфраструктури; створення фондів венчурного капіталу

8. Сучасні концепції промислової політики в літературі європейських науковців

Сьогодні в рамках третьої енергетичної революції, переходу до нової енергетичної парадигми від електроенергетичної фази до відновлюваних джерел трансформації моделі енергозабезпечення, відбувається і зміна соціально-економічного устрою суспільства [12, с. 48]. Та трансформація виробничих методів в рамках четвертої промислової рево-

люції з використанням якісно нових виробничих технологій [13, с. 35]. Можна назвати смарт-виробництво та смарт-підприємство з можливістю відстежувати і контролювати функціонування знарядь виробництва, персонал, данні для підвищення продуктивності праці, удосконалення технологічних процесів [14, с. 14-18]. Що має вплив на зміну концепцій до промислової політики, де інноваційні процеси відіграють ключову роль.

Заснована на знаннях промислова політика. В економіці знань державний сектор більше грає роль посередника поширення знань між приватними фірмами. Добринський (2009)¹ порівнює традиційну та інноваційну промислову політику з огляду на цілі, обґрунтування та інструменти політики. У

табл. 4 порівнюються два типи промислової політики. Нинішній етап розвитку промисловості на основі знань сильно відрізняється від стадії індустріалізації промислового розвитку і вимагає різної ролі держави [15, с. 183].

Таблиця 4

Порівняння традиційної та основаної на знаннях промислової політики

Критерій	Традиційна промислова політика	Індустріальна політика, основана на знаннях
Роль держави	Держава діє раціонально. Ролі держави і приватного сектору розділені. Партнерства заохочуються. Держава діє як суддя, а не гравець	Держава має обмежену раціональність. Ролі не є розрізнені та державно-приватні. Держава є гравцем та зацікавленою стороною в процесі створення знань
Обґрунтування політики інтервенцій	Підвищення соціального добробуту. Сприяння індустріалізації і економічному розвитку. Викривлення ситуації на ринку. Пом'якшення негативних наслідків зовнішніх впливів. Покращення продуктивності економічних агентів. Встановлення правил гри для інших	Стимулювання динамічної конкуренції. Допомога зацікавленим сторонам досягти взаємовигідного узгоджених цілей. Сприяння безперебійній роботі ринків. Виявлення зовнішніх впливів та релевантних засобів правового захисту. Сприяння розподілу ризиків між агентами та учасниками. Допомога та координація ринковим агентам
Цілі втручання	Результативність/результат та залучені фактори. Фірми та галузі. Переможці (відібрані галузі). Постачальники на ринок продукції (виробники)	Системна взаємодія. Мережі та системні зв'язки. Специфічні поведінкові аспекти у всіх компаніях. Сторона пропозиції і попиту – співробітництво виробників та користувачів
Очікувані ефекти втручання	Відповідь, до економічних агентів. Вимірювані (кількісні) відповіді на втручання	Системні відповіді. Деякі відповіді мають якісний характер
Дизайн та реалізація політичних інтервенцій	Цілі політики є екзогенними. Послідовні фази політики проєктування та впровадження. Державний моніторинг реалізації	Політика – це навчальний процес та політичні цілі є ендогенними. Немає чіткої різниці між розробкою політики і реалізацією, держава бере участь у реалізації

Джерело: модифіковано за роботою Добринського (2009 р., с. 278-279).

Інновації – найважливіший елемент промислової політики. Що можна побачити на прикладі концепції «системної політики» нижче, яка є характерною для ЄС. Згідно концепції, Stan Shih, «Smile Curve» – фірми, які спеціалізуються на початковій частині ланцюжка створення вартості (наприклад, в галузі досліджень і розробок, базового апаратного забезпечення або програмного забезпечення), і ті, що зосереджені на кінцевій частині ланцюжка створення вартості (наприклад, маркетинг, розповсюдження, продаж, і післяпродажне обслуговування) отримують набагато більший прибуток та маржу, ніж ті, які працюють у середній частині ланцюга вартості. **Системна або нова політика.** Науковці Дені Родрік (2004), Філіп Агіон (2011), Карл Аїґінгер (2007, 2012) запропонувати концепцію «нової»

або «системної» промислової політики (див рисунок), де базовим елементом є інновації та спирається на нові технології й підтримку довгострокових цілей суспільства. Згідно концепції промислова політика, орієнтована на майбутнє, повинна виходити із цілей суспільства [16].

9. Аргументи на підтримку промислової політики та проти активних втручань уряду

Одним із відомих аргументів на користь промислової політики є успіх індустріалізації східно-азійських країн у 1970-х і 1980-х роках. За винятком багатьох внутрішньодержавних особливостей (керуючись випадком Південної Кореї), існує щонайменше три принципи індустріалізаційної діяльності урядів: (а) збереження контролю над розподілом інвестицій, зокрема освіти, технологій, в промислово-

¹ Обговорення навколо великої кількості понять, такі як адекватність, розповсюдження знань, інновації, національна інноваційна система, горизонтальна та вер-

тикальна політика, зовнішні наслідки знань, інноваційні посередники, кластерна політика тощо, як основа парадигми промислової політики на основі знань.

сті та в загальній економічній структурі; (б) регулювання структури кожної галузі, так і поведінки компаній; (в) збереження головної ролі уряду в економічній сфері. Велика кількість науковців зазначають, що втручання уряду та проведення промислової політики країнами Східної Азії було дуже ефективним [5, с. 18-20].

Говард Пак (Массачусетс) підводить підсумок цій дискусії в західній літературі і наводить п'ять основних аргументів щодо важливості промислової політики та інтервенцій уряду. Зокрема це: (1) становлення та підтримка нових галузей промисловості (перші етапи становлення галузі, під час якого вітчизняні фірми невігідні, можуть розглядатися як

початкові фіксовані витрати, що може бути відшкодовано в майбутньому); (2) координація та управління промисловістю як обґрунтування втручання держави; (3) виправлення координаційних помилок в промисловості (в основі є те, що багато проектів вимагають одночасних інвестицій, щоб бути життєздатними необхідна державна координація); (4) проблеми з поінформованістю на ринку (підприємці можуть не знати про порівняльні переваги країни, або на мікрорівні можуть не знати, що є прибутковим, а що ні); (5) міжнародний аспект: велика увага повинна приділятися ролі експорту та внутрішніх прямих іноземних інвестицій (ПІІ) [17, с. 3-11].

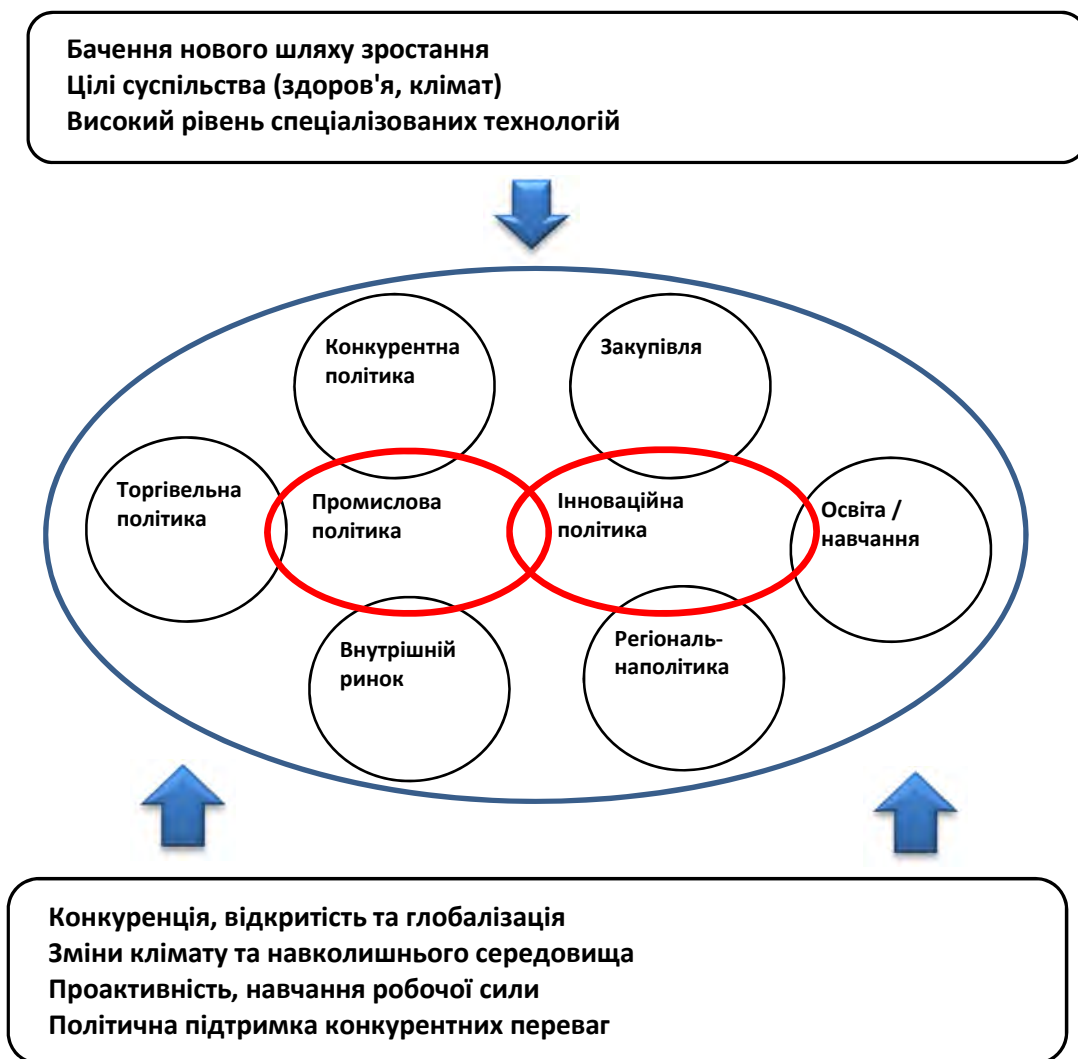

Рисунок. Системна промислова політика (Карл Айгінгер)

Аргументи проти проведення урядом активної промислової політики. Роберт Вайд зазначає, що противники промислової політики в Європі наголошують, що вона складається із складних та дорогих урядових втручань. Наслідком цього економічного неолібералізму є віра в державну некомпетентність покращення результатів ринку [18, с. 63].

Критика полягає, що «уряди не можуть обирати переможців», цілі з підтримки економічної діяльності не будуть досягнуті. Друге заперечення полягає в тому, що промислова політика – це спокуса до корупції, що спотворює конкуренцію та отримують вигоди політично пов'язані суб'єкти господарювання [19, с. 8-9].

Дені Родрік (2008) зазначає, що теоретична основа для промислової політики набагато сильніше, ніж емпірична. З теоретичного боку підкреслюється коригувальна роль, яку може грати уряд, але результати неможливо однозначно оцінити. Як бачимо на прикладі різних країн, де урядам не вдалось спробу стимулювати структурні зміни, втручаючись у роботу ринків [15, с. 183].

Якщо узагальнити, новий сенс, котрий сучасні дослідники вкладають у поняття «промислова політика», то можна виділити наступне:

- всі дії спрямовані на сприяння реструктуризації промисловості та розвитку нової промисловості;
- це не просто державна допомога чи інноваційна політика, це комплекс дій, з інструментами, що націлені на сприяння окремим шляхам розвитку;
- вона динамічна і цілісна у сенсі врахування побічних факторів попиту і пропозиції та мікро- та макроекономічних факторів;
- враховує всі параметри, що впливають на розвиток, забезпечуючи вживання додаткових чи узгоджених заходів на різних рівнях уряду;
- вона проактивна, адже має передбачити зміни для того, щоб сприяти адаптації виробничої системи;
- її завдання полягає не в підтриманні старих промислових структур, а швидше у їх удосконаленні шляхом обміну технологіями, разом з розвитком нової промисловості;
- вона має стратегічний характер: «короткозорі погляди, що задовольняють короткострокові інтереси, не можуть спричинити до стійку економічну політику, у значенні стійкості не лише самої економіки, але й розвитку відповідного суспільства» [7, с. 10-30].

Висновок. Теорія промислової політики має багато питань які важко визначити, з чим погоджуються більшість науковців сьогодні. Емпіричні дослідження результатів проведення активних втручань уряду в промисловість не завжди підтверджують ефективність та результативність. Тому більшість розвинутих країни в стратегіях розвитку визначали горизонтальний спосіб проведення промислової політики.

В українському контексті важливим є процес аналізу державної політики. Установи законодавчої та виконавчої влади не завжди можуть ефективно діяти. Важливим є налагодження цього процесу в громадському секторі із зацікавлених професійно брати участь у процесах аналізу регулювання бізнесу та промисловості. В ЄС прикладами таких установ сьогодні виступають Bruegel, BusinessEurope, Industry for Europe, Institute for European studies, Manufuture, Orgalim, MERCI, PIIE (Інститут Петерсона з міжнародної економіки), WIFO (Австрійський інститут міжнародних досліджень), WPIW (Віденський інститут міжнародної економіки), аналітичні центри, що діють в рамках кластерів, тощо.

Література

1. **Bianchi P., Labory S.** Manufacturing regimes and transitional paths: Lessons for industrial policy. *Struct. Change Econ. Dyn.* (2017). <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2017.10.003>.
2. **Аналіз** державної політики. Збірник додаткових матеріалів до курсу «Основи аналізу державної політики» за Програмою парламентського стажування «Помічник Голови Комітету Верховної Ради України» / Укл. О.І. Кілієвич, В.В. Тертичка. Київ, 2009. 3. **Warwick K.** (2013). *Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends*. OECD Science, Technology and Industry Policy Papers, No. 2, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k4869clw0xp-en>.
4. **Dani Rodrik.** Is the age of growth miracles over? Harvard University John F. Kennedy School of Government. 2016. URL: <http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/>.
5. **Adam A. Ambroziak** (ed). *The New Industrial Policy of the European Union: Springer International Publishing AG - Switzerland, 2017. 272 с.*
6. **Вишневецький В.П.** Промышленная политика: теоретический аспект. *Економіка України.* 2012. №2. С. 4-15.
7. **Patrizio Bianchi and Sandrine Labory.** «Economic Crisis and Industrial Policy», *Revue d'économie industrielle* [Online], 129-130 | 1er et 2e trimestres 2010, document 13, Online since 15 June 2012, connection on 30 September 2016. URL: <http://rei.revues.org/4164>.
8. **Вишневецький В.П.** Теоретические аспекты промышленной политики. *Наукові праці ДонНТУ.* Серія: економічна. 2011. №39 (1). С. 149-154.
9. **Michael A. Landesmann.** *Industrial Policy: Its Role in the European Economy - Which Industrial Policy Does Europe Need?* *Intereconomics.* 2015. P. 120-156.
10. **Амоша О.І., Вишневецький В.П., Ляшенко В.І., Харазішвілі Ю.М. та ін.** Індустрія 4.0: напрям залучення інвестицій з урахуванням інтересів вітчизняних виробників. *Економічний вісник Донбасу.* 2019. № (3) 57. С. 189-216. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-189-216.
11. **Wim Naudé.** (2010). «Industrial Policy. Old and New Issues». Working Paper No. 2010/106 - UNU-WIDER, Helsinki - September 2010.
12. **Сердюк О.С.** Концепція третьої енергетичної революції. *Економічний вісник Донбасу.* 2017. № 2. С. 42-49.
13. **Шевцова Г.З.** Хімічна Індустрія 4.0 як галузева концепція реалізації основ четвертої промислової революції. *Економічний вісник Донбасу.* 2017. № 2 (48). С. 35-41.
14. **Смарт-промисловість** в епоху цифрової економіки: перспективи, напрями і механізми розвитку: монографія / [Вишневецький В.П., Вієцька О.В., Гаркушенко О.М., Князев С.І., Лях О.В., Чекіна В.Д., Череватський Д.Ю.]; за ред. акад. НАН України В.П. Вишневецького; НАН України, Ін-т економіки пром.-сті. Київ, 2018. 192 с.
15. **Murat Yülek** (ed). *Economic Planning and Industrial Policy in the Globalizing Economy: Springer International Publishing AG - Switzerland, 2015. 395 p.*
16. **Karl Aiginger.** (2012). «A Systemic Industrial Policy to Pave a New Growth». Policy Paper № 421 - WIFO - February 2012 www.foreurope.eu.
17. **Pack Howard and Kamal Saggi.** (2007). *The Case for Industrial Policy: A Critical Survey*, World Bank Research Observer, 21(2): 267-97.
18. **Ambroziak A. A.** (2015). *Europeanization of Industrial Policy: Towards Re-Industrialisation?* (chapter

4). In: P. Stanek & K. Wach (Eds.). *Europeanization Processes from the Meso-economic Perspective: Industries and Policies*. Kraków: Cracow University of Economics, pp. 61-94. 19. **Dani Rodrik**. Industrial policy: don't ask why, ask how. *Middle East Development Journal*. 2008. P. 1–29. URL: <http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/>. 20. **Промислова** політика посткризової економіки: кол. монографія / [Дейнеко Л.В., Якубовський М.М., Шелудько Е.І. та ін.]; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л.В. Дейнеко; за ред. д-ра екон. наук, проф. М.М. Якубовського; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогноз. НАН України" Київ, 2014. 316 с.

References

1. Bianchi P., Labory S. Manufacturing regimes and transitional paths: Lessons for industrial policy. *Struct. Change Econ. Dyn.* (2017). <https://doi.org/10.1016/j.strueco.2017.10.003>.
2. Kilievich O., Tertichka V. (2009). Governmental policy analysis. Additional materials for course "Foundations of governmental policy". Parliamentary development project for Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
3. Warwick K. (2013). Beyond Industrial Policy: Emerging Issues and New Trends. *OECD Science, Technology and Industry Policy Papers*, No. 2, OECD Publishing. <http://dx.doi.org/10.1787/5k4869clw0xp-en>.
4. Dani Rodrik. (2016). Is the age of growth miracles over? Harvard University John F. Kennedy School of Government. Retrieved from <http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/>.
5. Adam A. Ambroziak (ed). (2017). *The New Industrial Policy of the European Union*: Springer International Publishing AG - Switzerland. 272 p.
6. Vushnevskiy V. (2012). Promyshlennaya politika: teoreticheskiy aspekt [Industrial policy: theoretical aspect]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 2, pp.4-15 [in Russian].
7. Patrizio Bianchi and Sandrine Labory. « Economic Crisis and Industrial Policy », *Revue d'économie industrielle* [Online], 129-130 | 1er et 2e trimestres 2010, document 13, Online since 15 June 2012, connection on 30 September 2016. Retrieved from <http://rei.revues.org/4164>.
8. Vushnevskiy V. (2011). Teoreticheskie aspektu promushlenoi politiki [Industrial policy theoretical aspects]. *DonNTU. Economics section*, 39(1), pp. 149-154 [in Russian].
9. Michael A. (2015). Landesmann. Industrial Policy: Its Role in the European Economy – Which Industrial Policy Does Europe Need? *Intereconomics*, pp.120-156.
10. Amosha O., Vushnevskiy V., Liashenko V., Kharazishvili U. (2019). Industria 4.0: napriam zaluchenia investiziy z urahuvaniem interesiv vitchiznianih vurobnikov [Industry 4.0: investments involvement ways and interests of local producers]. *Economichnyi visnik Donbasy – Economic Herald of the Donbas*, (3) 57, pp 189-216. doi: 10.12958/1817-3772-2019-3(57)-189-216 [in Ukrainian].
11. Wim Naudé. (2010). Industrial Policy. Old and New Issues. Working Paper No. 2010/106 - UNU-WIDER, Helsinki - September.
12. Serdiuk O. (2017). Konzeptyi tretyoi energetichnoi revolyuziyi [Concepts of third energy revolution]. *Economichnyi visnik Donbasy – Economic Herald of the Donbas*, 2, pp. 42-49 [in Ukrainian].
13. Shevzova G. (2017). Himichna industria 4.0 jak galuzeva koncepczia realizaziyi osnov chetvertoi promuslovoi revolyuziyi [Chemical Industry 4.0 as sectoral concept of fourth industrial revolution] *Economichnyi visnik Donbasy – Economic Herald of the Donbas*, (2) 48, pp. 35-41 [in Ukrainian].
14. Vushnevskiy V., Vietska O., Garkushenko O. & Chervatskiy D. (2018). Smart-industry in the age of digital economy: prospects, trends and ways of development. Kyiv, IIE of NAS of Ukraine [in Ukrainian].
15. Murat Yülek. (Ed). (2015). *Economic Planning and Industrial Policy in the Globalizing Economy*: Springer International Publishing AG - Switzerland. 395 p.
16. Karl Aiginger. (2012). A Systemic Industrial Policy to Pave a New Growth. *Policy Paper* № 421 - WIFO - February 2012. Retrieved from www.foreurope.eu.
17. Pack Howard and Kamal Saggi. (2007). The Case for Industrial Policy: A Critical Survey. *World Bank Research Observer*, 21(2), pp. 267–297.
18. Ambroziak A. A. (2015). Europeanization of Industrial Policy: Towards Re-Industrialisation? (chapter 4). In: P. Stanek & K. Wach (Eds.). *Europeanization Processes from the Meso-economic Perspective: Industries and Policies* (pp. 61-94). Kraków, Cracow University of Economics.
19. Dani Rodrik. (2008). Industrial policy: don't ask why, ask how. *Middle East Development Journal*, pp.1–29. Retrieved from <http://www.ksg.harvard.edu/rodrik/>.
20. Deinenko L., Jakubovskiy M. & Sheludko E. (2014). Industrial policy in post crisis economy. Kyiv, Institute of the Economy and Forecasting of National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Скопик К. А. Сучасні теорії та концепції промислової політики в західній науковій літературі

Питання промислової політики, одне з найбільш дискусійних за час сучасної української економічної історії. Навіть сьогодні ми бачимо наявний брак теоретичного підґрунтя для прийняття рішень щодо проблем промислової політики. Цей огляд був підготовлений з використанням великої кількості наукових статей та книг американських та європейських авторів за останні десять років. Головна мета публікації – подати основні теоретичні концепції щодо промислової політики в сучасній західній науковій літературі, цілі, інструменти та форми втручання уряду. Сьогодні спостерігається поновлення інтересу до теорії промислової політики країн заходу та в Україні зокрема.

У статті розглядається визначення термінів політики та ефективності політики, визначення промислової політики західними авторами, цілі та еволюція концепцій в науковій літературі, основні інструменти. В цьому напрямі також розглядаються визначення горизонтальної та вертикальної політики, та деякі інші підходи, аргументи на користь та проти активних урядових втручань з використанням інструментів промислової політики. В статті розглядаються теорії в роботах

західних авторів такі, як нова промислова політика, системна та заснована на знаннях промислова політика, роль інновацій тощо.

Ціллю сьогоднішнього жвавого діалогу щодо проблем по темі промислової політики є покращення конкуренції вітчизняних економік та презентація широкого набору можливих коротко- та довгострокових наслідків. Після детального перегляду наукової літератури, ми можемо прийти до висновку, що процес прийняття рішень щодо промислової політики є високодискусійним питанням в усіх розвинутих країнах. Що підтверджує наявність великої кількості авторів, публікацій та теоретичних надбань в сучасній науковій літературі.

Ключові слова: концепції та теорії промислової політики, політика, ефективність, еволюція теорії промислової політики, горизонтальна та вертикальна політика, нова промислова політика, заснована на знаннях промислова політика, системна промислова політика, інструменти промислової політики.

Skorik K. Industrial policy theory review in the western scientific literature

The topic of industrial policy is one of the most discussed during Ukrainian modern economic history time and even nowadays we see lack of theoretical background for current industrial policy decisions. The chapter was prepared using statements, journal articles, and terms from original publications according to the topic review in foreign European and American scientific literature.

The main purpose of the article is to wrap up analytics of theory and evolutionary concepts for industrial policy practice and to show the wide variety of definitions for industrial policy, its scope, objectives, instruments, and forms of intervention. Nowadays we see renewed interest to theory of industrial policy in developed countries and in Ukraine as well.

Article information is followed by review terms politics/policy and effectiveness/efficiency, definitions of industrial policy, aims of industrial policy described in western scientific literature and core instruments. In this respect, two approaches to industrial policy have been elaborated: sectoral and horizontal, and some other classifications of industrial policy, arguments in favour and against governmental interventions actively using instruments of industrial policy.

Article in particular reviews theories – new industrial policy, knowledge-based and systemic industrial policy, factor of innovations. An extensive discussion of the consequences of a policy aimed at the improving competitiveness of domestic industry allows for the presentation of a wide range of short- and long-term effects of traditional industrial policy. So that we could come to conclusion that industrial policy-making process is highly discussed in scientific literature by researchers from many countries and

there is no one vision. Each country could select type and approach to policy that fit its tradition and further society goals.

Keywords: concepts and theories of industrial policy, politics/policy and effectiveness/efficiency, sectoral and horizontal policy, new industrial policy, knowledge-based industrial policy, systemic industrial policy, instruments of industrial policy.

Скорик К. А. Современные теории и концепции промышленной политики в западной научной литературе

Вопрос промышленной политики один из самых дискуссионных за время современной украинской экономической истории. Сегодня мы видим недостаток теоретической основы для принятия решений в сфере промышленной политики. Этот обзор был подготовлен с использованием большого количества научных статей и книг американских и европейских авторов за последние десять лет. Главная цель публикации – представить основные теоретические концепции и понятия по вопросу научного исследования промышленной политики, цели, инструменты и формы участия правительства. Сегодня мы можем наблюдать усиление интереса к вопросам принятия решений по промышленной политике в странах запада и в Украине в том числе.

В статье рассматривается определение терминов политики и эффективности политики, определение промышленной политики западными авторами, цели и эволюция концепций в научной литературе, основные инструменты. Анализируется определение горизонтального и вертикального способа проведения политики, и некоторые другие подходы, аргументы в поддержку и против активного управленческого вмешательства правительства. Изложены некоторые концепции в работах западных авторов, такие как новая промышленная политика, системная и основанная на знаниях промышленная политика, роль инноваций.

Целью сегодняшнего диалога по проблемам промышленной политики является улучшение конкурентной позиции отечественных экономик и представление возможных коротко- и долгосрочных последствий для общества. После детального изучения научной литературы мы можем прийти к выводу, что процесс принятия решений в промышленной политике является высокодискуссионным вопросом во всех развитых странах. Что подтверждается наличием большого количества авторов, публикаций, теоретических наработок в современной научной литературе.

Ключевые слова: концепции и теории промышленной политики, политика, эффективность, эволюция теории промышленной политики, горизонтальная и вертикальная политика, новая промышленная политика, основанная на знаниях промышленная политика, системная промышленная политика, инструменты промышленной политики.

Стаття надійшла до редакції 03.06.2020
Прийнято до друку 11.06.2020